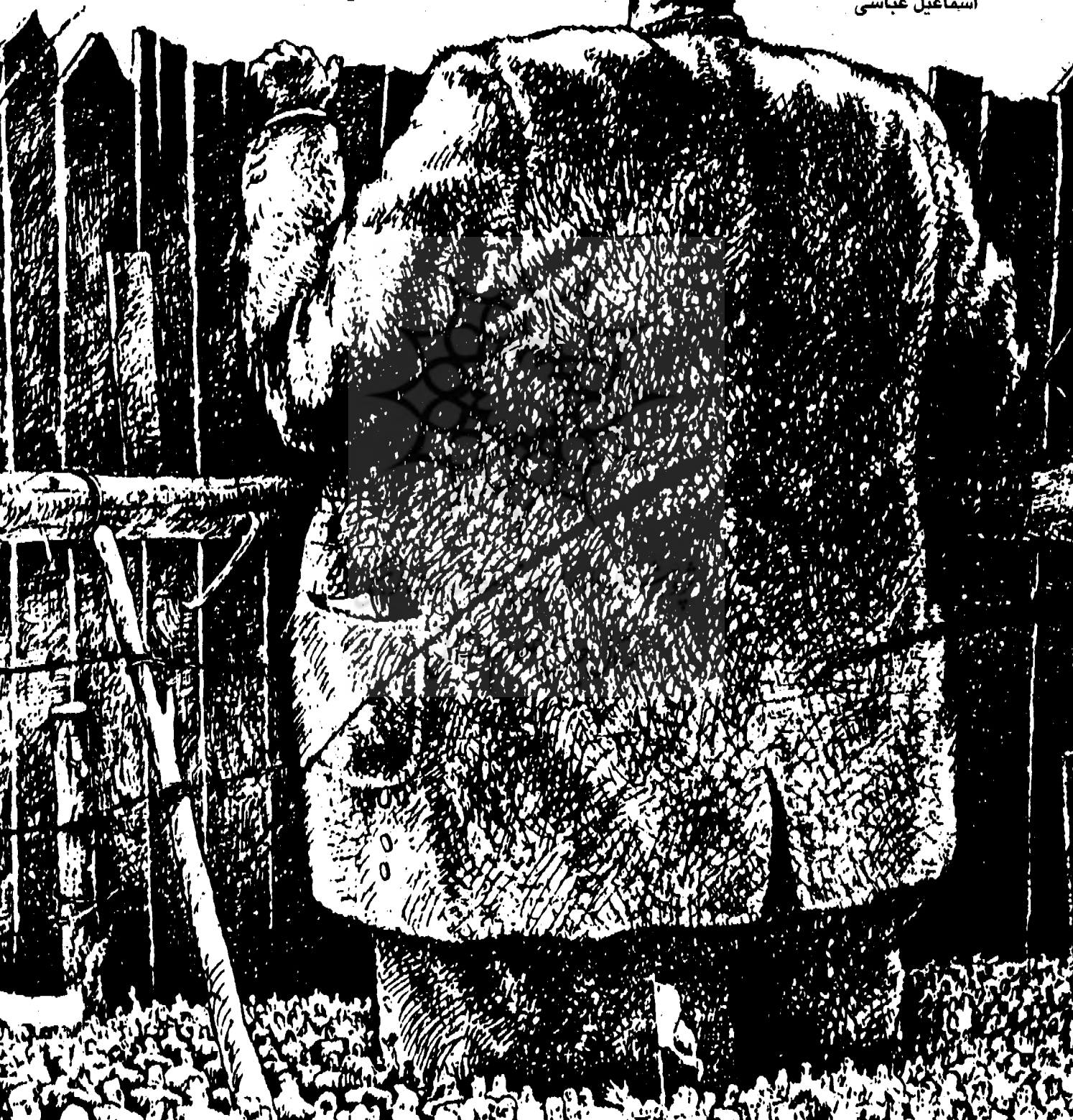

Pop Humor in Russia's Press Cartoons

رواج طنز عامیانه در کاریکاتورهای روسی

آرورا

اسماعیل عباسی

با وجود این، نسل جدید و موج‌های پرشور جوان، به صفوف پیرمردان و پیرزنانی که هرسال در سالگرد انقلاب اکتبر با پرچم‌های سرخ متفقین به داس و چکش در میدان سرخ رژه می‌روند و مدال‌ها و نشان‌های خود را بر سینه دارند، به مثابه یک رخداد حاشیه‌ای نگاه می‌کنند و آن را خیلی جدی نمی‌گیرند. هرچند آندره گسرومیو، سیاستمدار سالخورده شوروی پیشین که روی در نقاب خاک کشیده، در کتاب خاطرات خود به صراحت گفته بود که نسل کنونی روسیه تا در گرداب بحران‌ها غوطه بخورد، نمی‌تواند درک کند که انقلاب اکتبر و حکومت شوروی و دستاوردهای آن با چه هزینه‌هایی به دست آمده بود...

و اما کاریکاتور و کاریکاتوربست‌های روسیه، به عنوان بخشی از پیکره هنر و ادبیات این کشور به‌طور نیز از چنین گیر و دارها و تضادهایی پر کنار نبوده است. اکنون دنیای کاریکاتور روسیه انباشته از گوناگونی است و دامنه‌های طنزآمیز و به محاکمه کشاندن دیوانسالاری بسی فراتر از کام‌های لرزانی است که کاریکاتوربست‌های مجله قدیمی «کروکودیل» در این عرصه برمی‌داشتند. در میان آثار کاریکاتوربست‌های روس، طیفی از آثار پخته متکی به سبک‌ها مشخص با محتوای فلسفی، سیاسی و اجتماعی تا آثار کمیک و صرفاً خنده‌دار و سرگرم‌کننده می‌توان یافت به قول جوان‌ترها، کاریکاتورهای سیاسی و طرح‌های تیز و برنده که هنوز سیطره امپریالیزم را در گوشه و کنار جهان آماج نیش خود قرار می‌دهد، همچنان در برخی از مطبوعات و نمایشگاه‌های روسیه حضور دارند، ولی رویکرد عمومی، به ویژه در نزد نسل جوان بنا به نقل قول‌ها و شواهد متوجه کاریکاتورهای کمیک با موضوعاتی بر پایه وقایع روزمره است. شاید به قول یک نویسنده جوان روس، هنوز تن‌ها از

گویاتر از هر اثر دیگری شوق مردم آلمان را برای برجیدن این دیوار تاریخی برمی‌تاباند. در این کاریکاتور، نخستین شکاف دیوار برلین به صورت یک قلب نمایانده شده است. اما مهم‌تر از دیوار برلین، فروپاشی اتحاد شوروی بود که در دهه پایانی قرن بیستم میلادی جهان را شگفت زده کرد. به ویژه کسه دربی آن نظام‌های حکومتی اروپای شرقی یکی پس از دیگری جای خود را به سیستم‌های جدید سپردند. در پی این دگرگونی، حتماً حوزه‌های هنر و ادبیات نیز در کشور پهناور روسیه و دیگر کشورهای بلوک شرق دستخوش تحولات شد. چاپ کاریکاتوری از یک

کاریکاتور امروز روسیه طبیعت وسیعی از موضوعات سیاسی با مضامین ضد امپریالیستی تا بحث‌های روزمره درباره فوتبال، دعوای خانوادگی و لطیفه‌های مردمی را شامل می‌شود، اما کاریکاتورهای فکاهی طرفداران بیشتری پیدا کرده است.

میراث غنی و وجود استعدادهای استثنایی طراحی کمیک در میان اسلاوها، زمینه خوبی را برای رشد هنر کاریکاتور، کارتون و کمیک استریپ در این مناطق ایجاد کرده است. شهروندان روسی بیشتر علاقمندند فارغ از هنر رسمی که بیش از ۷ دهه وجه غالب را داشته است،

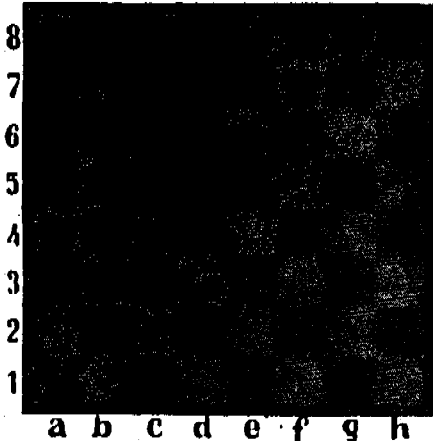

ژنرال ارتش سرخ که تمامی نشان‌ها و مدال‌هایش را در یک بازار مکاره در معرض فروش گذاشته است. در یکی از روزنامه‌های مسکو، عمق این تحولات را نمایاند.

از نگاه کاریکاتوربست‌های جوان روسی، این کاریکاتور نمی‌تواند از صلابت و ابعاد حماسی ژنرال‌های شوروی در دفاع از شهرهای لنینگراد و استالینگراد در هنگامه هجوم ارتش نازی بکاهد. اما از دید سنت‌گرایان و وفاداران به نظام ایدئولوژیک شوروی پیشین، چاپ این قبیل کاریکاتورها در مطبوعات روسیه به اندازه پایین کشیدن مجسمه‌های لنین در میدان شهرها خفت بار است. آن‌ها برون‌جنگ در کشورهای نو استقلال‌یافته و پیدایش مشکلات عظیم اقتصادی در آغاز دهه ۹۰ میلادی و برآمدن مافیای و رواج پول‌های به اصطلاح کثیف را نتیجه فروپاشی شوروی می‌دانند.

با برخورداری از محصولات هنری گوناگون که حاصل اندیشه‌های متنوع است، قدری خستگی درکنند!

در اوایل سال دهه هشتاد میلادی، دیوار برلین به عنوان نماد تاریخی جنگ سرد فرو ریخت. اما بخشی از این دیوار به عنوان یادگار خاطرات تلخ جنگ سرد و مسابقات دهشتناک تسلیحاتی باقی ماند. روی این قسمت از دیوار، صدها عبارت تاریخی، دراماتیک و خنده‌دار همراه با نقاشی‌ها و کاریکاتورهای گوناگون باقی مانده است. مردم مشتاق آزادی و طالب صلح و همزیستی از سرتاسر جهان وقتی گذارشان به آلمان افتاد، روی دیوار-اگر هنوز جایی باقیمانده بود، خطی یا نوشته‌ای از خود به یادگار گذاشته‌اند. ولی یک کاریکاتور زیبا که پس از چاپ در یکی از روزنامه‌های آلمان، توسط هنرمند دیگری به روی دیوار منتقل شده است،

شخصیت ها و موقعیت ها نیز شامل همان مقطع زمانی می شود.

نخست، دیمتری کونوف و الکسی کیورکورسيف (معروف به الیوشا)، کاریکاتوریست های جوان روسیه، را معرفی می کنم. دیمتری کونوف ۳۷ ساله و اهل و ساکن شهر پیرم واقع در شمال روسیه است. او ازدواج کرده و دارای همسر و ۲ فرزند است. در رشته طراحی صنعتی درس خوانده و در یک کارخانه اتومبیل سازی کار می کند و در عین حال با نشریه "PERM NEWS" که در شهر پیرم منتشر می شود، همکاری دارد. وی از ۱۹۸۹، در مسابقات جهانی کاریکاتور حضور یافته و از جمله در نمایشگاه های تولینو، آستانبول، تاي جون کره جنوبی و هاربرگ بلژیک شرکت فعال داشته و یک جایزه مقام دومی و لوح تقدیر محصول آن بوده است.

الکسی کیورکورسيف (معروف به الیوشا) در مدرسه هنر و سپس دانشگاه هنر مسکو در رشته گرافیک درس خوانده است. کارش را با طراحی و ساخت آرم و نشانه برای مؤسسات آغاز کرده و به مرور به کاریکاتور روی آورده است. هم اکنون، با تلویزیون و روزنامه «most noyewema»

که در روسیه منتشر می شود، همکاری دارد. الیوشا ۳۱ ساله است، ازدواج کرده و یک پسر ۹ ساله دارد. او در مسابقات جهانی شرکت داشته و در ۱۹۸۳ در کوبا برنده جایزه شده است. یکی از آثار این هنرمند در کتاب دوسالانه کاریکاتور تهران نیز به چاپ رسیده است. پرسش ها را به صورت مشترک مطرح کرده ام و آن ها به این سوالات براساس تشخیص خودشان

سنگینی و وجاهت هنر رسمی پیشین خسته است و مردم دوست دارند با خندیدن بیشتر خستگی در کنند.

به این ترتیب، در کنار سالن های تئاتر، موسیقی و اپرا که هنوز در مسکو مشتاقان بسیاری را به سوی خود فرامی خوانند، صدها سالن کوچک و بزرگ دیگر، به این بخش از نیاز جامعه پاسخ می دهند. نسل کنونی کاریکاتوریست های روسیه میراث دار طرز کلاسیک و پرافرتهی از گذشته دورتر است که پیش تر در آثار شاعران و نویسندگانی همچون گوگول، چخوف، و سالتیکوف شچدرین تجلی یافته است. بعلاوه استعداد استثنایی اسلاوها در هنرهای تجسمی و طراحی کمیک که ده ها کاریکاتوریست پرقدرت را پرورانده، اکنون نیز بستر مناسبی را برای رشد و بالندگی این هنر در روسیه ایجاد کرده است.

حضور دوتن از کاریکاتوریست های جوان روسیه در نوزدهمین نمایشگاه بین المللی کاریکاتور در مارتل در پائیز سال ۷۹ این تمایل را در نگارنده ایجاد کرد که از این روزن هر چند کوچک به شناخت بیشتر موقعیت کنونی هنر کاریکاتور در روسیه بپردازم. طبیعی است آنچه فراهم آمده، در حد بضاعت نگارنده به عنوان پرسشگر و دهنرمند کاریکاتوریست روسیه به عنوان پاسخ دهنده بوده و شناخت عمیق و وسیع بر حوزه هنر کاریکاتور در روسیه نیازمند کاوش و پژوهشی درخور است که فرصت و مجال بیشتری را می طلبد. پیش از ورود به فضای گفت و شنود، این نکته را یادآوری می کنم که زمان انجام گفت و گو پائیز سال ۷۹ (اکتبر ۲۰۰۰ میلادی) است و اشاره به رویدادها،

زلاتکوفسکی / روسیه
ZLATKOVSKY / RUSSIA

پاسخ گفته اند.

□ در حال حاضر، کاریکاتورهای مطبوعات روسیه در برگیرنده چه موضوعاتی اند؟

■ ابتدا، باید توضیح بدهم که در این ده سال آخر قرن، روسیه دستخوش تغییرات زیادی شده و این استحصالی شتابان ساختار اداری و دیوانسالاری روسیه را نیز دگرگون کرده است. با اوج گیری رشوه خواری، پارتی بازی و فساد اداری هر روز شاهد درج خبرهای زیادی درباره بیگرد قانونی این یا آن مقام بوده ایم. خوب همین موضوع سوژه رایجی برای کاریکاتوریست های مطبوعاتی شد. مشکلات اقتصادی این سال ها که بیش تر ناشی از جایجایی در سیستم های اداره کننده اقتصاد کشور بود، به نوعی موجب پیدایش احتکار و کمیابی کالاها، به ویژه در زمینه مواد غذایی گردید. در این مورد هم سوژه های زیادی برای کاریکاتوریست ها پیدا شد. بجز این، می دانید که مردم ما به فوتبال علاقه زیادی دارند و تعداد زیادی از کاریکاتورهای مطبوعاتی نیز درباره ورزش فوتبال است.

□ کاریکاتوریست های روسیه با توجه به وضعیت کنونی جامعه شان، با موضوعات سیاسی چگونه برخورد می کنند و چه نکته هایی برای آنها عمده و اساسی است؟

■ بسیاری از موارد را می توانم نام ببرم. مثل اختلاف دوما (مجلس روسیه) با یلتسین، رئیس جمهور، یا تغییرات پیاپی در کابینه و غیره... البته هنوز در تعدادی از روزنامه ها و مجلات روسیه از جمله نشریات وابسته به حزب کمونیست، کاریکاتورها جهت خاصی دارند و موضوعاتی مانند تعقیب و شناسایی دشمنان سوسیالیسم، مداخلات

